

To be or not to be. De vraag van Shakespeare is relevant voor de toekomst van Europa. Wordt Europa een Unie met alles wat daarbij hoort: één munt, een gezamenlijk leger en een eensgezind buitenlands beleid? Of zal in het jaar 2000 nog steeds sprake zijn van verschillende nationale staten met hun eigen munt, leger en buitenlands beleid? Eind maart 1996 is de Intergouvernementele Conferentie begonnen waarin de Europese landen hun samenwerking verder moeten gaan uitbreiden. Hoe tegen die achtergrond de mogelijkheid en wenselijkheid van verdere Europese integratie te beoordelen?

*Europa en de eenwording
tot 1992*

De Europese gedachte deed na de Tweede Wereldoorlog opgang. Aanvankelijk niet zozeer bij politici maar bij particulieren. Deze zogenaamde federalisten kwamen in 1946 in Zwitserland bij elkaar en eisten de oprichting van een Europese federatie. Dit idee werd overgenomen door een aantal politici die in 1948 in Den Haag bijeenkwam. Zij riepen in een slotverklaring op tot een verenigd Europa met een vrij verkeer van mensen, ideeën en goederen. In 1949 kreeg deze eerste aanzet voor een verenigd Europa verder vorm met de oprichting van de Raad van Europa. Hoewel dit orgaan nauwelijks bevoegdheden had, werd het Europese saamhorigheidsgevoel er wel door bevorderd. De Raad bracht ook op cultureel, economisch, sociaal en vooral juridisch gebied tal van verdragen tot stand. Meer dan aanbevelingen doen aan de nationale staten kon ze niet. Dat de Raad niet meer te vertellen kreeg lag aan de rol van Groot-Brittannië, waar een federaal Europa als ongewenst werd gezien.

Op het vasteland was het federalisme veel sterker en het was dan ook daar dat verdere samenwerking tot stand kwam in het kader van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). De bedenkers van deze EGKS waren de Fransen Monnet en Schuman. 'Bouwen aan Europa is bouwen aan vrede', zei Monnet. Een andere gevleugel-

de uitspraak van Monnet was: 'wij verbinden geen staten, maar wij verenigen mensen'. In 1951 startte de EGKS met als zes lidstaten Frankrijk, Duitsland, Italië en de Benelux. Het unieke van de EGKS was gelegen in de instelling van een 'Hoge Autoriteit' met supranationale bevoegdheden. Zo mocht deze 'Hoge Autoriteit' bepaalde belastingen heffen. De hoop van de oprichters was dat de EGKS het beginpunt zou zijn voor verdere samenwerking op economisch terrein. Dat gebeurde dan ook toen in 1958 de Europese Economische Gemeenschap (EEG) het levenslicht zag. Ook hier werden supra-

nationale organen, zoals een Ministerraad, een Europese Commissie en een Europees Parlement, ingesteld.

Naast de economische samenwerking was, voor een werkelijk Verenigd Europa, ook politieke en militaire samenwerking nodig. Al voor de oprichting van de EEG was op initiatief van Frankrijk, dat onder leiding van De Gaulle stond en dat zichzelf nog steeds als een supermacht beschouwde, door de zes lidstaten een verdrag getekend waarin men aanaf een Europese Defensie Gemeenschap (EDG) op te willen richten. Frankrijk wilde de leiding van de EDG op zich nemen. Deze EDG zou ook een Europees leger krijgen. De toenmalige zes leden zagen zo'n gezamenlijk leger echter niet zitten, omdat Groot-Brittannië zich afzijdig zou houden vanuit de

optiek dat ze 'with Europe but not of Europe' was. Tegelijk maakte de mislukking van de EDG duidelijk dat de zes landen hun streven naar samenwerking niet ten koste wilden laten gaan van hun nationale soevereiniteit.

Slaagde de militaire samenwerking niet, ook de verdere politieke samenwerking werd bedorven door de starre houding die Frankrijk aannam ten opzichte van de Britten, die in 1963 toe wilden treden tot de EEG. De Fransen, in de persoon van De Gaulle, blokkeerden het Britse lidmaatschap met een veto. De Gaulle zorgde voor meer problemen binnen de Gemeenschap. Zo was hij het die in 1965 de plannen om de macht van de Gemeenschap uit te

STUDENTEN IN S&D

Hoe één is Europa?

ANNEMARIE

RUITENBERG

*Student Politieke Geschiedenis,
Universiteit Utrecht en eerstegraads
lerarenopleiding, Mollerinstituut
in Tilburg*

breiden tegenhield. Eén van de cruciale punten daarbij was, of de Gemeenschap financieel autonoom mocht worden. Het ging hierbij om de vraag of de Gemeenschap het recht zou krijgen belastingen te heffen en of ze dat geld naar eigen inzicht mocht besteden. Ook veegde De Gaulle in 1967 een tweede poging van de Britten om toe te treden van tafel. Het was pas na het verdwijnen van De Gaulle in 1969 dat de Gemeenschap enkele nieuwe stappen op weg naar politieke eenheid kon zetten. In 1970 werd ze financieel autonoom en kreeg het Europees Parlement meer macht. In 1972 werd de EEG uitgebreid met Ierland, Denemarken en Groot-Brittannië.

In de twintig jaar tussen 1972 en het magische jaar 1992, werd de Europese Gemeenschap verder uitgebreid met Griekenland (1981), Spanje en Portugal (1986). Ook werd in 1979 het Europese Monetaire Stelsel (EMS) opgericht. In de oprichting van deze EMS zou het begin van een gezamenlijke munt moeten komen te liggen. Ook werd in 1979 het Europese Parlement voor het eerst rechtstreeks door de Europeanen gekozen. Verder werd in 1986 de Europese Akte getekend, die 1992 tot zo'n magisch jaar maakte. In 1992 zou Europa een gebied zonder binnengrenzen zijn.

Europa anno 1996

Inmiddels is 1992 achter de rug. Er is een Europa zonder binnengrenzen. Er zijn weer meer goede bedoelingen op papier gezet in het Verdrag van Maastricht. Vele voormalige Oostblok-landen azen op het lidmaatschap van de Europese Unie (EU) en na lang wachten weten we dat we in 1998 met de euro in de winkel kunnen betalen. Is de Europese eenheid en zijn de idealen van Monnet anno 1996 dan realiteit geworden?

Gedeeltelijk kunnen we die vraag bevestigend beantwoorden. Zeker in economisch opzicht is Europa steeds meer één geworden, maar er valt niet te ontkennen dat er nog vele hobbels op de weg liggen voordat we van een echte Verenigde Staten van Europa kunnen spreken. Dit wordt alleen al geïllustreerd door het gekibbel en de onmacht van de EU in de afgelopen jaren, met als meest schrijnende voorbeeld natuurlijk de kwestie ex-Joegoslavië. Keer op keer werd duidelijk, dat het niet lukte met één Europese stem het buitenlands beleid te verwoorden.

Maar ook recenter zien we dat de Europese landen in veel zaken enorm van mening verschillen.

Neem alleen al het Nederlandse drugsbeleid, waar de laatste maanden weer veel over te doen is geweest. De onenigheid hierover tussen de EU-leden Frankrijk en Nederland heeft het Verdrag van Schengen, dat de onderlinge grenscontroles tussen onder meer Frankrijk en België had moeten afschaffen, weer in de ijskast gezet. De Franse douane doet haar werk weer alsof Schengen niet bestaat. Al dit gedoe bewijst maar weer eens, dat wanneer een eigenzinnig regeringsleider of president het wil, er altijd redenen te vinden zijn om Europese afspraken niet na te komen of er niet aan mee te werken. Was het in de jaren zestig De Gaulle, nu is het Chirac. Ook een land als Groot-Brittannië blijft zich onderscheiden in het uit de pas lopen met de andere lidstaten. Het lijkt of zij hun houding van 'with Europe and not of Europe' opnieuw aan het benadrukken zijn.

Naast de vele onderlinge meningsverschillen lijkt het grootse plan van de komst van een Europese munt ook niet zonder slag of stoot uit te voeren. De eisen waaraan de landen moeten voldoen lijken veel te hoog gegrepen. Zelfs een industriële grootmacht als Duitsland lijkt niet in staat het huishoudboekje van de Staat op orde te krijgen. De pogingen van veel landen om door forse bezuinigingen de eisen van deelname voor de Europese munt te halen, lijken alleen maar meer problemen te brengen. De massale en dagenlange stakingen in Frankrijk aan het eind van 1995 zijn een goed voorbeeld en de kansen op sociale onrust elders lijken toe te nemen. Zou de Duitser, die jarenlang de D-Mark als een trots bewijs van de economische potentie van zijn land heeft gekoesterd, nu echt zitten te wachten op de euro?

Maar dat geldt niet alleen voor de Duitser. Wanneer we Europees Commissaris Van den Broek moeten geloven, kiest zelfs het ooit zo Europa-gezinde Nederland steeds meer voor nationale oplossingen. Hij constateert dat zelfs in Nederland, net als in veel andere Europese landen, '... het heilig vuur van destijds achter de Europese samenwerking is verflauwt'. De vraag lijkt gerechtvaardigd of de Intergouvernementele Conferentie die eind maart 1996 van start is gegaan deze ontwikkeling kan keren, en Europa opnieuw naar verdere eenheid zal weten op te stuwten.

De toekomst van Europa

Wat zal het Europa van de toekomst brengen? De komst van één munt is al besloten, maar vrijwel

geen enkel land voldoet momenteel aan de eisen om de euro te kunnen introduceren. Zoals het er nu voorstaat wordt de euro hooguit de nieuwe muntsoort van Luxemburg, het enige land dat wel aan de eisen voldoet. Premier Kok mag dan wel optimistisch zijn over de mogelijkheid van Nederland om aan de eisen te voldoen, en wat betreft de hoogte van het financieringstekort zitten we inderdaad op het juiste spoor, maar de staatsschuld moet nog wel met maar liefst 20 procent dalen en dat zie ik niet zo snel gebeuren. Als zich in de toekomst geen spectaculaire veranderingen voordoen of wanneer men de eisen om mee te mogen doen niet drastisch versoepelt, zie ik de komst van de euro op de lange baan geschoven worden. En ik betwijfel of er één gewone Europeaan te vinden zal zijn, die daar wakker van ligt.

Ook vraag ik me af, of uitbreiding van de Unie nu zo'n goede ontwikkeling is. Dat landen als Hongarije en Polen uiteindelijk lid zullen worden, lijkt mij een feit. Maar gezien de problemen die er tussen de vijftien huidige lidstaten al zijn om eensgezindheid te bereiken, zullen nieuwe leden deze problemen alleen maar verergeren. Voor de economie van deze landen zal toetreding een goede zaak zijn, maar de politieke eenheid zal er niet door dichterbij worden gebracht.

Andere plannen die Europa nog verder één zouden moeten maken, doen mij ook niet van enthousiasme overlopen. Welke Nederlander of Deen zit er te wachten op een Europees leger? Het lijkt me toch geen aanlokkelijk idee dat de Franse generaals die vol enthousiasme atoomproeven uitvoerden, onze jongens gaan vertellen waar en hoe ze moeten vechten. En wie bepaalt er dan waar en wanneer het Europese leger wordt ingezet? De Europese Commissie, waar de Europese burger geen enkele invloed op kan uitoefenen, zoals ze dat bij een nationale regering wél kan? Dat lijkt me geen wenselijke zaak. Wanneer we ons bedenken dat de op-

vattingen over allerlei politieke kwesties zo ver uiteen liggen, dan zie ik niet in hoe verdere eenheid op korte termijn kan worden bewerkstelligd. Ik geloof ook niet dat ik daarop zit te wachten. Wanneer verdere politieke eenheid bijvoorbeeld zou betekenen dat Nederland zijn liberale drugsbeleid moet aanpassen omdat Frankrijk en Duitsland dat willen, dan hoeft die eenheid van mij niet. Dan zitten wij dadelijk omwille van de Europese eenwording met dezelfde drugsellende als Frankrijk nu.

Al met al denk ik dat een Verenigde Staten van Europa nog erg ver weg is. Er zullen ongetwijfeld in de toekomst wel weer wat kleine stappen voorwaarts worden gezet, maar dat zal niet kunnen verhullen, dat verdere samenwerking en eenwording stagneren. Alle lidstaten zijn simpelweg té veel aparte landen, met hun eigen gebruiken, politiek en geschiedenis, om ooit écht één te worden. Wanneer een land moet kiezen tussen wat het zelf wenselijk acht of wat Europa wenselijk acht, zal het toch zijn eigen weg kiezen. Op economisch terrein zal de samenwerking wel redelijk blijven gaan, omdat dat voor alle partijen duidelijk voordeel oplevert. Wanneer het geld opbrengt is samenwerken nog wel te doen, maar wanneer nationale principes en politieke overtuigingen moeten worden opgegeven, zullen landen niet mee willen doen. Bovendien is de huidige organisatie van Europa ook ongeschikt om Europese politiek een breed draagvlak te verschaffen. Daarvoor is de democratische controle en invloed van het Europees Parlement op de Europese Commissie te gering. Dan zou er toch eerst een Europese regering moeten komen, die gevormd wordt op basis van een parlementaire meerderheid, zodat ik als burger tenminste enige invloed heb op de partijkleur van de ministers die over mij en mijn mede-Europeanen beslissen.

'To be or not to be': met de verdere eenwording van Europa zal het behelpen blijven.